

2.5. Ekonomiskās dzīves pasaules forma

Otrās grāmatas 5.nodaļa saucas „Ekonomiskās dzīves pasaules forma”. Nodaļā ir divas apakšnodaļas: «Nauda” un „Mašīna”.

Vispirms Špenglers paskaidro ekonomiskās domas specifiku. Pret augstas kultūras ekonomisko domu nevar izturēties kā pret patstāvīgu lielumu. Ekonomiskā doma nav jānoskaidro pašā ekonomikā. Ekonomiskā domāšana un ekonomiskā darbība ir dzīves viena puse, bet to nedrīkst aplūkot atrauti no pārējās dzīves. Nepareiza attieksme ir to skatīt kā patstāvīgu dzīves daļu.

Tagadējā politiskā ekonomija ir angļu priekšstatu atvasinājums. Tās centrā ir citām kultūrām pilnīgi nepazīstama „mašīnu industrija”, attieksme pret kredītu, kapitālu, cenu, īpašumu, eksportu, pasaules tirdzniecību. Dāvids Jums un Ādams Smits ir angļu ekonomiskās domas pamatlicēji. No Smita līdz Marksam visa ekonomiskā analīze balstās tikai uz angļu pieredzi vienā laikmetā.

Ekonomijā nav sistēmas, bet ir „fizionomija”. Tā paskaidro Špenglers. Ekonomiju var izprast, izprotot šīs fizionomijas iekšējo būtību. Lai tas notiktu, vajadzīgs „takts”, kā Špenglers parasti dēvē kaut ko līdzīgu intuīcijai, talantīgai izjūtai, kas nebalstās uz konkrētām zināšanām, bet balstās uz apdāvinātību. Katra ekonomiskā dzīve ir garīgās dzīves izpausme. Arī to paskaidro Špenglers. Ekonomijā un politikā atklājas kosmiskās strāvas takts.

Špenglers apskata ekonomiskās domas vēsturi, saistību ar dižciltīgajiem, garīdzniecību, zemniecību, preces rašanos, preču apmaiņas aizsākumiem, naudas vietu ekonomiskajā domāšanā. Tiek raksturota vēsturiskā pretestība naudas varai, kas notikusi augstajās kultūrās antīkajā iekārtā, Rietumeiropā, senajā Ēģiptē.

Katrā kultūrā domāšanā ir sava attieksme pret naudu un tās vietu ekonomijā. Špenglers min konkrētus piemērus no antīkā laikmeta. Faustiskajā domāšanā nauda kļūst funkcija, spēks, naudas vērtība izpaužas naudas apritē, bet nevis tikai naudas esamībā. Eiropā jauns stils naudas izpratnē sākās ar normāniem ap 1000.gadu, dalot iekarotās zemes un cilvēkus. Markss saasināja attieksmi pret kapitālu, darba spēku, ražošanas attiecībām, šķiru cīņu.

Apakšnodaļā „Mašīna” Špenglers jau pirmajā teikumā norāda, ka tehnika ir tikpat sena kā cilvēku dzīve. „Mašīnas” cilvēkiem tāpat kā pārējām dzīvajām būtnēm ir vajadzīgas, lai sevi uzturētu un aizsargātu. Tātad „mašīnas” ir cilvēka eksistenciālā nepieciešamība.

Vēloties noskaidrot „mašīnu” vēsturisko izcelmi, Špenglers izsakās par pirmatnējo cilvēku tieksmi savu dzīvi un savas dzīves vidi (dabu) analizēt teorētiski un praktiski, izdomas ceļā piemērojot ārējās dzīves atribūtus (dabu) savām vajadzībām. Cilvēks savā dzīvē domāšanu izmanto kā burvju atslēgu, pret izdomāto daudzās civilizācijās izturoties kā pret zināmu burvestību. Tāpēc „mašīna” ir Velna radījums. „Mašīnu” izdomāšana ir noslēgusies ar to, ka „mašīnas” ir kļuvušas cilvēka tirāns. Tā tas ir noticis, kā raksta Špenglers, „pašlaik Rietumu kultūrā”.

Plaši tiek raksturota cilvēku attieksme pret tehniku no vissenākajiem laikiem, kad teknikai nebija pašmērķīgs raksturs, ko tā ieguva faustiskajā kultūrā. Faustiskās kultūras cilvēka asinīs ir pirmatklājējs. Valda maniakāla velme atklāt kaut ko jaunu un izgudrot kaut ko jaunu. Šī velme ir nesaprotama citām augstajām kultūrām.

Špenglers sniedz Eiropas atklājumu, izgudrojumu vēsturisko ainu. Piemēram, tvaika mašīnas izgudrošanu, radikāli izmainot ekonomiju. Ja agrāk daba cilvēkiem sniedza pakalpojumu, tad tagad daba kļuva cilvēku verdzene.

„Mašīnu” izdomāšana vairs nekalpo tikai vienai kultūrai. Apakšnodaļā „Mašīna” Špenglers raksturo (mēs teiktu) zinātniski tehniskā progresa būtību un galvenos sasniegumus līdz savam

laikam – XX gs. sākumam. „Mašīnu” klātbūtne veicina kultūru sakarus, planētas kultūru vienotību. Špenglers raksta par uguns iegūšanu, metālu apstrādi, ieroču, darba rīku, sirpja, kuģa, ēku celtniecības, lopkopības (mēs teiktu) inovāciju kalpošanu dažādām kultūrām. Tātad runa ir par kultūru sakariem un kultūru attīstības elementiem, kuri neattiecas tikai uz vienu kultūru. Kultūru izolētība nepastāv. „Mašīnu” izdomāšana ir kļuvusi transkulturāla izpausme, faktors kultūru sakariem. Vēl Špenglers piemin tirdzniecības izvēršanos starpkontinentālā līmenī. Arī tas atsaucās uz kultūru vienotību. Tirdzniecība kļūst kultūru ekonomikas sastāvdaļa.

Špenglera grāmatā zinātniski tehniskā progressa autori ir faustiskie cilvēki, kuru tieksme izgudrot un atklāt ir unikāla. „Mūsu visai kultūrai ir pirmatklājēja dvēsele”. Tie ir Špenglera vārdi. Viņš raksta, ka tvaika mašīnas izgudrošana un pielietošana veicināja tādu iedzīvotāju skaita pieaugumu, par kādu nevarēja iedomāties neviena cita kultūra. Špenglers noteikti zināja par dzimstības bumu Eiropā XIX gadsimtā. Viņš to izskaidro ar „mašīnu” izgudrošanu, radot iespēju palielināt dzimstību. Špenglera ieskatā zinātniski tehniskais progress veicina dzimstības pieaugumu. „Mašīnas” ir demogrāfisks cēlonis. Tehniskās iespējas stimulē dzimstību. „Mašīnas” produkts ir iedzīvotāju skaita pieaugums.